

มติครอบครัวในนิทานพื้นเมืองม้ง แห่ง สปป.ลาว

ลาววัฒน์ สังข์พันธานนท์
ศศ.ด. (ภาษาไทย), ผู้ช่วยศาสตราจารย์
ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This article aims to investigate family perspective in folktales of Hmong in Lao PDR, or Lao Sung, by studying Lao translated version of 22 Hmong folktales collected by Sor Wongpadjai Lorbiayao and Kiyoki Yasui (2003). It was found that Hmong folktales closely relate to lifestyle and society of Hmong people in the past, especially in family aspects such as ancestor worship, marriage, relationship in family members, and conflicts among family members. In addition, it is noticeable that most of the conflicts, as can be seen in siblings, man and woman, principal wife and mistress, or stepmother and stepchild, are usually resulted from and power relations and values of Hmong people. Family perspective in Hmong folktales can be considered one of the distinct aspects of Hmong people's ethnic identity as it reflects the state of being a member in the family.

Keywords : Hmong folktale, family perspective, ethnic identity

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของนิทานพื้นเมืองกลุ่มชาติพันธุ์ม้งในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวซึ่งเป็นกลุ่มชนชาติลาวสูง โดยศึกษาจากนิทานพื้นเมืองม้งฉบับแปลเป็นภาษาลาวที่รวบรวมโดย ส.วงปัดใจ ล่อเปี้ยะยาว และกโยกียาสูย (2546) จำนวน 22 เรื่อง โดยผู้วิจัยได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษในประเด็นเกี่ยวกับครอบครัว ผลการวิจัยพบว่า นิทานพื้นเมืองม้งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและสังคมของชนเผ่าม้งในบริบทของวัฒนธรรมในอดีต โดยเฉพาะอย่างยิ่งมิติเกี่ยวกับครอบครัว อันได้แก่การเคารพบรรพบุรุษ การแต่งงาน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งปัญหาความขัดแย้งของคนในครอบครัว เป็นที่น่าสังเกตว่า ความขัดแย้งส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นคู่ขัดแย้งระหว่างพี่น้องหญิงชาย เมียน้อย เมียนางและแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงมักจะมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจและค่านิยมของคนม้งเอง มิติครอบครัวในนิทานพื้นเมืองม้ง นับได้ว่าเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจนประการหนึ่งของคนม้ง คือการเป็นคนของครอบครัวและวงศ์ตระกูล

คำสำคัญ : นิทานพื้นเมืองม้ง มิติครอบครัว อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

บทนำ

นิทานเป็นวรรณกรรมประเภทเรื่องเล่าที่เก่าแก่และมีปรากฏในทุกวัฒนธรรมของแต่ละชนชาติ การเล่านิทานปรากฏในสังคมทุกระดับตั้งแต่ราชสำนักถึงชาวบ้าน ดังคำกล่าวของ สติธ ทอมป์สันที่ว่า ในทุกสังคมมีการเล่านิทานและมีผู้กระหายอยากฟังนิทานเสมอ (Thompson, 1977 : 3) การเล่านิทานจึงมีอยู่ในทุกยุคสมัย แม้ว่าบทบาทเบื้องต้นของนิทานคือ

การเล่าเพื่อความบันเทิง แต่นิทานก็ยังฉายให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนในสังคมที่นิทานนั้นเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามนิทานมีทั้งลักษณะเฉพาะถิ่นและความเป็นสากล ดังความเห็นของศิริพร ณ ถลาง นิทานทั่วโลกมีลักษณะร่วมกัน 2 ประการคือ นิทานเป็นผลผลิตทางปัญญาและจินตนาการของมนุษย์และนิทานเป็นผลผลิตของวัฒนธรรมแต่ละวัฒนธรรม (ศิริพร ณ ถลาง, 2545) และทอมป์สันเห็นว่า ศิลปะการเล่านิทานมีความเก่าแก่กว่าประวัติศาสตร์และไม่ได้ผูกมัดอยู่กับภูมิภาคใดภูมิภาคหนึ่งหรืออารยธรรมใดอารยธรรมหนึ่ง (Thompson, 1997 : 5) นิทานจึงไม่ได้เป็นเรื่องเล่าที่มุ่งตอบสนองความบันเทิงแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มคนหรือสังคมที่นิทานเรื่องนั้นถือกำเนิดขึ้นมา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนิทานพื้นเมืองของแต่ละท้องถิ่นซึ่งเป็นผลผลิตของสังคมในอดีตที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อมาจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นหนึ่ง สังคมใดที่อุดมด้วยนิทานพื้นเมือง ย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า สังคมนั้นมีความเป็นมายาวนาน

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีความเป็นมายาวนานตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านช้าง เป็นที่ยอมรับกันว่า ผู้คนในดินแดนแถบนี้เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยในประเทศไทยมาตั้งแต่โบราณกาล ประเทศลาวผ่านการเปลี่ยนแปลงในด้านสังคมและการเมืองมาเป็นระยะจนกลายมาเป็นประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน

ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป. ลาว) เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ หน่วยงานวิจัยของกรมชนเผ่า (Department of Ethnic) เรื่อง “บันดาชนเผ่า สปป. ลาว” (The Ethnic Group in Lao P.D.R., 2005) ระบุว่าในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีชนเผ่าต่างๆ ถึง 68 ชนเผ่า ซึ่งการแบ่งนี้ได้ยึดเอากลุ่มภาษาที่ใช้เป็นเกณฑ์ ประกอบด้วยกลุ่มชนเผ่าที่ใช้ภาษา

ลาว-ไต กลุ่มภาษามอญ-ขแมร์ กลุ่มภาษาจีน-ทิเบต กลุ่มภาษาม้ง-อิวเมียน
 ชนเผ่าทั้งหมดนี้ อาศัยอยู่กระจัดกระจายตามพื้นที่ต่างๆ ทั่วประเทศทั้งใน
 เขตภูเขาซึ่งเป็นที่สูง เขตที่ราบตามลุ่มน้ำต่างๆ และในพื้นที่ทางภาคใต้ของ
 ลาว ในช่วงที่มีการเคลื่อนไหวเพื่อปฏิวัติปลดปล่อย คือนับแต่ ค.ศ.1950
 เป็นต้นมา “พรรคแนวลาวยึดสหละ” ได้รับการก่อตั้งขึ้น เพื่อภารกิจใน
 การต่อสู้ปลดปล่อยประเทศ ได้มีการรวบรวมบรรดาชนเผ่าต่างๆ เข้าร่วม
 ในขบวนการปฏิวัติ และเพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในการต่อสู้ทางการเมือง
 จึงได้มีการกำหนดชื่อเรียกและจำแนกชนเผ่าทั้งหมดเสียใหม่ ตาม
 เอกสารของกมชนเผ่า (2548) ระบุว่า "ปะเทดลาวมี 3 ชนชาติและมี
 68 ชนเผ่า" (กมชนเผ่า, 2548 ; ธีระพันธุ์ ล.ทองคำ, 2544) ซึ่งประกอบด้วย

1. ชนชาติลาวลุ่ม หรือ กลุ่มลาวลุ่ม (Lao Loum [Laotian of the valley]) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาไต-ลาว มีจำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด ส่วนใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง ที่
 แม่น้ำทา แม่น้ำคานและแม่น้ำอู เช่น ในแขวงหลวงพระบาง เวียงจันทน์
 ท่าแขก สะหวันนะเขตและปากเซ เป็นกลุ่มที่มีบทบาทและอิทธิพลต่อการ
 เมือง การปกครองลาวมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่ใช้ภาษาตระกูล
 ออสโตร-ไทย (Austro-Thai language family) นับถือศาสนาพุทธ แบ่งเป็น
 12 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าลาว พวน ลื้อ ไทดำ ไทแดง ไทขาว ไทเปี้ย ไทเหนือ
 ไทยี่ ยั้งและแซก

2. ชนชาติลาวเทิง หรือกลุ่มลาวเทิง (Lao Theung [Laotian of the mountain slopes]) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เชื้อสายมอญ-ขแมร์ ใช้ภาษาในตระกูล
 ออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic family) อาศัยอยู่ตามเขตป่าเขา นับถือผี
 มากกว่าพุทธ แต่เดิมเรียกกันว่า “ซา” มีจำนวนประชากรมากกว่า 15-20%
 ของประชากรทั้งหมด แบ่งออกเป็น 36 ชนเผ่า คือ ชนเผ่าชะมู สะเมต บิด
 ผ่อง ปวก ยรุ ผู้น้อย กะเส็ง ดอย ไฟ มะกอง กะตาง ปะโก ละเวน ละแ
 ยะเหิน ตรูย สุ สะปวน สอก ตลิว ตะเลียง ตะโอย อาลัก กะตู แยะ ล่วย

เจ็ง ดากจิ่ง ละวี ละวัค โอย ตองเหลียง กาโด ถึมและสามต้า

3. ชนชาติลาวสูง หรือกลุ่มลาวสูง (Lao Sung [Laotian of the mountain top]) ได้แก่กลุ่มคนที่อาศัยอยู่บนยอดเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเล
 1,000 เมตรขึ้นไป ใช้ภาษาตระกูลทิเบต-พม่า แบ่งออกเป็น 20 ชนเผ่า
 คือ มั่งขาว มั่งลาย มั่งดำ ย้าว แลนแตน กอปานา กอสีดา กอมุจี กอปูลี
 กอเฟ กอพูซาง กอพูยอต กอมุเติน กอจีซาน กอกงสาด ฮายี่ ลากู มูเซอตำ
 มูเซอขาวและกุก ส่วนใหญ่ใช้ภาษาในตระกูลซิโน-ทิเบต (Sino-Tibetan
 language family)

แม้ว่ารัฐบาลลาวจะย้ำว่าการแบ่งประชากรออกเป็นชนเผ่าไม่ได้มี
 ปัญหาต่อความเป็นเอกภาพของชาติ แต่ในความเป็นจริงการที่ลาวมีหลาย
 ชนเผ่าก็แสดงให้เห็นถึงความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์
 ต่างก็มีวิถีชีวิตที่มีเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ
 ขนบประเพณี วัฒนธรรม ภาษาและวรรณกรรมซึ่งรวมทั้งนิทานพื้นเมือง

กล่าวเฉพาะนิทานพื้นเมืองของลาว ซึ่งเป็นผลผลิตจากสังคมเดิม
 ก็ยังคงเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญและยังมีบทบาทอย่างมากต่อคน
 ในท้องถิ่นนับแต่อดีตมาจนถึงทุกวันนี้ จากการศึกษาของ จารุวรรณ
 เขาวินวม (2545) พบว่า ในปัจจุบันนิทานพื้นเมืองลาวได้รับความสนใจ
 จากนักวิชาการและประชาชนเป็นอย่างมาก มีการรวบรวมเผยแพร่และมี
 การศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง เห็นได้จากวารสารหลายฉบับในประเทศ
 ลาว เช่น วันนะลิน เสียงปะชาชน หมู่ลาว ฯลฯ ต่างตีพิมพ์นิทานพื้นเมือง
 ลาวเผยแพร่เป็นประจำ นักวิชาการและหน่วยงานของรัฐหลายแห่งได้มีการ
 ศึกษาค้นคว้านิทานพื้นเมืองลาวอย่างต่อเนื่อง

หากย้อนกลับไปพิจารณาภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ของลาวตั้งแต่
 สมัยอาณาจักรล้านช้างจนถึงสมัยการสถาปนาประเทศเป็นรัฐสังคมนิยม
 จะเห็นได้ว่าลาวผ่านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและ
 วัฒนธรรมมาโดยตลอด ปัญหาที่ลาวเผชิญมาอย่างยาวนานคือการคุกคาม

และครอบครองโดยประเทศมหาอำนาจมาตั้งแต่สมัยที่ตกอยู่ในอำนาจของราชอาณาจักรสยาม (ค.ศ. 1779-1893) จากนั้นอยู่ใต้การปกครองของฝรั่งเศส (1893-1954) และในช่วงของการต่อสู้เพื่อปลดปล่อยประเทศที่ใช้เวลายาวนาน (1954-1975) ภายใต้สภาพสังคมและการเมืองที่อยู่ในภาวะผันผวนและการต่อสู้เพื่อกอบกู้เอกราชในสงครามอินโดจีน ตลอดจนการเปลี่ยนความคิดใหม่ในการสร้างสรรค์ศิลปะวรรณกรรมที่ต่างไปจากกรอบแนวคิดเดิมเป็นอย่างมาก

จากการสำรวจสภาพทั่วไปและสถานภาพของวรรณกรรมพื้นเมืองประเภทนิทานของลาวพบว่า แม้จะอยู่ในช่วงของการปกครองในระบอบใหม่ แต่ทางการลาวได้ยอมรับและผนวกรวมวรรณกรรมประเภทนิทานพื้นเมือง ให้เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตและวัฒนธรรมประชาชนลาว โดยเฉพาะในประเด็นของการต่อสู้เพื่อความอยู่รอด

บทความนี้มีความสนใจเป็นพิเศษต่อนิทานพื้นเมืองของชนเผ่าม้ง ซึ่งเป็นหนึ่งในชนเผ่าลาวสูงของลาว ประเด็นที่ศึกษาคือ มิติของครอบครัวที่สะท้อนผ่านนิทานพื้นเมืองม้ง สำหรับนิทานพื้นเมืองม้งที่นำมาศึกษาในครั้งนี้ มีจำนวน 22 เรื่อง ทั้งหมดเป็นนิทานที่ได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ทั้งจากหนังสือรวมนิทานม้งที่จัดพิมพ์โดยสถาบันค้นคว้า กะซวง ถะแหลงข่าวและวัดทะนะท่า เมื่อ ค.ศ. 2003 กับนิทานที่จัดพิมพ์โดยภาควิชาสาสาลาวและสื่อสานมวนชน มหาวิทยาลัยแห่งชาติ เมื่อ ค.ศ. 2005 ดังจะได้นำเสนอผลการศึกษาตามลำดับดังนี้

ภูมิหลังทางด้านประวัติศาสตร์ สังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง

ชนเผ่าม้ง (Hmong) ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มลาวสูง และเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในดินแดนลาวตั้งแต่กลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา

ชนเผ่าม้งในสปป.ลาวจะอาศัยอยู่ในเขตลาวภาคเหนือ ได้แก่แขวงเชียงของ หัวพัน หลวงพระบาง ไชยะบุรี ลงมาจนถึงแขวงบอลิคำไซ จากการสำรวจของทางการลาวใน ค.ศ. 1995 พบว่ามีจำนวนประชากรม้งทั้งหมด 315,465 คน คิดเป็น 6.9% ของพลเมืองทั่วประเทศ (กมชนเผ่า, 2548 : 262)

คำว่า “ม้ง” เป็นคำที่ชนเผ่าม้งใช้เรียกชื่อตนเองในภาษาม้ง มีความหมายว่า “คน” ชนเผ่าม้งในประเทศลาวยังแบ่งย่อยออกไปอีกหลายกลุ่ม เช่น ม้งขาว ม้งเตือ ม้งลาย (ม้งเลง ม้งซ้อ ม้งยั่ว) และม้งดำ (ม้งตู้) ชนเผ่าม้งจัดอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในกลุ่มภาษา ม้ง-อัวเมียยน (The Hmong-lu Mien Language Family) ซึ่งประกอบด้วย 2 กลุ่มชาติพันธุ์ด้วยกัน คือ ชนเผ่าม้งและ ชนเผ่าอัวเมียยน ม้งมีภาษาพูดเป็นของตัวเอง ทั้งยังมีตัวเขียนถึงสองระบบ คือระบบตัวเขียนอักษรโรมัน และระบบตัวเขียนที่ประดิษฐ์ขึ้นโดยท่าน “เล่าผง” แม้ชนเผ่าม้งจะมีด้วยกันหลายกลุ่ม แต่ภาษาของพวกเขาก็ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก สามารถสื่อสารกันเข้าใจได้

ความเป็นมาของชนยังหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ ในหนังสือ Hmong History of a People โดย คีช ควินซี (Keith Quincy, 1988) ได้นำเสนอถึงข้อสันนิษฐานและการโต้แย้งเกี่ยวกับต้นกำเนิดของชนเผ่าม้งไว้อย่างน่าสนใจ ควินซี เห็นว่า ถิ่นฐานเดิมของชนเผ่าม้งนั้นอยู่ในประเทศจีน ชาวตะวันตกกลุ่มแรกที่ได้มีการติดต่อกับชนเผ่าม้งในประเทศจีนคือ มิซชันนารีคาทอลิก ซึ่งเริ่มมีขึ้นตั้งแต่ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 17 พวกมิซชันนารีแบ่งม้งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ “ม้งสุก” (พวกม้งที่เจริญแล้ว สุกแล้ว) กับพวก “ม้งดิบ” (ม้งที่ยัง “ดิบ” อยู่ หรือมีความป่าเถื่อน) การแบ่งดังกล่าวของพวกมิซชันนารีนี้ยึดตามมุมมองของคนจีน หาใช่จากมุมมองของคนม้งเอง ชาวม้งที่สุกแล้วคือ กลุ่มที่หันมายอมรับวิถีชีวิตแบบคนจีนและอาศัยอยู่ในที่ราบท่ามกลางกลุ่มคนจีน แต่พวก “ม้งดิบ” นั้นอาศัยตามภูเขาห่างไกลจากกลุ่มคนจีน ชาวจีนอธิบายม้งกลุ่มนี้ว่า ยังมีความป่าเถื่อน ชอบตัดหัวคนแปลกหน้าที่รุกร้า

เข้าไปในดินแดนของพวกเขา คำอธิบายนี้สะกิดกันไม่ให้ออกใจขงชาวจีนใน ยุคแรกๆ เข้าไปติดต่อกับชาวเผ่าม้งได้อย่างไรก็ตามมีหมอสอนศาสนาบางกลุ่ม สามารถเข้าไปติดต่อกับพวกม้งได้ แต่ครั้งมีการตั้งคำถามว่า ต้นกำเนิด ของชาวเผ่าม้งที่แท้จริงมาจากไหน หมอสอนศาสนาไม่สามารถให้คำตอบได้ เช่นเดียวกับชาวจีนส่วนใหญ่

ควินซี (1988 : 13-20) เห็นว่า แม้แต่ในเอกสารประวัติศาสตร์ ของจีนเองก็แทบจะไม่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้เอาไว้ ชาวจีนรับรู้แต่เพียงว่า ม้ง เป็นชนเผ่าโบราณที่เคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเหลือง ก่อน ที่ชาวจีนเองจะอพยพมาอยู่ในบริเวณนี้ ชาวจีนถือว่าม้งเป็นศัตรูกลุ่มแรกๆ ของพวกเขา ดังนั้นเรื่องเล่าต่างๆ เกี่ยวกับชนเผ่าม้งในสังคมจีนจึงเต็มไปด้วย ภาพของความเลวร้ายของการต่อสู้ระหว่างม้งกับจีนมาเป็นเวลานาน นับศตวรรษ ก่อนที่จะมีการสถาปนาราชวงศ์แรกของจีนด้วยซ้ำไป จนกระทั่ง ในต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 เมื่อบาทหลวงชาวฝรั่งเศส คือ เอฟ. เอ็ม. ซาวินา (F.M. Savina) ได้รับมอบหมายจากรัฐบาลฝรั่งเศสให้มาเผยแผ่ศาสนาคริสต์ ในลาวและเวียดนามตอนเหนือ ด้วยเหตุที่ซาวินาที่มีความเป็นนักวิชาการอยู่ ด้วย เขาจึงสนใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของคนม้งเป็นพิเศษ เขาได้ สืบค้นที่มาของชนเผ่าม้ง และได้พัฒนาตัวอักษรใช้เขียนภาษาเป็นอักษร โรมัน (Romanize) เนื่องจากชาวเผ่าม้งมีแต่ภาษาพูด ไม่ได้มีภาษาเขียน เอฟ. เอ็ม. ซาวินาได้ศึกษาศาสนา ความเชื่อ จารีตประเพณีและตำนานที่ชาวเผ่าม้ง ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนหนึ่งมาเป็นเวลาพันปี จากนั้นจึงได้เขียนหนังสือ เล่มหนึ่งชื่อว่า Histoire des Miao เมื่อ ค.ศ. 1924 ในหนังสือเล่มนี้เอฟ. เอ็ม. ซาวินาได้นำเสนอว่า เป็นไปได้ว่าชนเผ่าม้งอาจจะมาจากดินแดนที่ปรากฏ ในตำนานซึ่งครั้งหนึ่งพวกเขาเคยอาศัยอยู่ หรือไม่ก็สืบสายโลหิตมาจากผู้ คนที่ครั้งหนึ่งเคยอาศัยอยู่ในคอลลีเดีย (Chaldea) ซึ่งซาวินาอธิบายว่าคนกลุ่ม นี้คือบรรพบุรุษของชนเผ่าม้ง ตูราเนียน (และชาวคอเคซอียดโบราณที่เคย ตั้งถิ่นฐานบนที่ราบสูงอิหร่าน) ที่คอลลีเดียนี้เองเป็นสถานที่ซึ่งชาวตูราเนียน

ถูกขับไล่ออกจากดินแดนของตนเองโดยการรุกรานของพวกอารยันจากภาคใต้ ของรัสเซียและเตอร์กีสถาน ซึ่งเป็นดินแดนที่กำเนิดตำนานน้ำท่วมโลกและ ตำนานหอคอยแห่งบาเบล

หลังจากถูกแทนที่ด้วยชนเผ่าอารยัน ชาวตูราเนียนก็กลับไปสู่ที่ราบสูง อิหร่านและจากที่นี้เองพวกเขาก็เริ่มอพยพไปยังรัสเซีย ไชบีเรีย มองโกเลีย แมนจูเรีย เกาหลี ซาวินาสรุปว่า บรรพบุรุษของชนเผ่าม้งอาจจะเป็นกลุ่ม ย่อยในกลุ่มของผู้อพยพเหล่านี้ พวกเขาคือกลุ่มของชาวตูราเนียนที่อพยพ อย่างช้าๆ จากทางเหนือไปยังเตอร์กีสถานตะวันตกจนกระทั่งมาถึงเทือก เขาคอซัส และหลังจากนั้นจึงเข้าไปสู่ไชบีเรีย จากไชบีเรียบรรพบุรุษของชาว เผ่าม้งอพยพมาทางใต้และตั้งถิ่นฐานอยู่ทางภาคเหนือของจีน ตั้งถิ่นฐาน ในหูหนาน (Honan) ใกล้กับแม่น้ำเหลืองตั้งแต่ 3,000 ปี ก่อนคริสต์ศักราช เอฟ. เอ็ม. ซาวินายังเห็นว่าเส้นทางอพยพของชนเผ่าม้งจากไชบีเรียสู่จีน นั้น อาจเป็นการเดินทางตรงจากทางใต้สู่มองโกเลียจนมาถึงแม่น้ำเหลือง แล้วอพยพตามแม่น้ำจนมาถึง หูหนาน บางกลุ่มอาจเดินทางไปถึงแมนจูเรีย อย่างไรก็ดีตามซาวินาเชื่อว่า เส้นทางอพยพส่วนใหญ่จะเดินตรงไปยังไชบีเรีย ตะวันตกไปจนถึงเขตแดนของมองโกเลีย อันเป็นสถานที่ที่ชนเผ่าม้งพยายาม ที่จะข้ามผ่านระหว่างเทือกเขาเทียนชานและเทือกเขาอัลไต ซึ่งเป็นเส้นทาง ที่เดินทางสะดวกและง่ายต่อการเดินทางจากตะวันตกสู่เอเชียจนถึงบริเวณ ลุ่มแม่น้ำเหลือง

แม้ว่าข้อสันนิษฐาน เอฟ. เอ็ม. ซาวินาดูมีเหตุผลคล้ายเรื่องราวการ ผจญภัยที่เป็นจริง แต่มีคำถามว่ามีความน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงไร โดยเฉพาะการตีความตำนานของม้งกับตำนานในไบเบิล ประกอบกับหลักฐาน ทางโบราณในยุคก่อนประวัติศาสตร์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอย่างมาก นัก วิชาการส่วนหนึ่งเห็นว่าการตีความจากตำนานที่เอฟ. เอ็ม. ซาวินาอ้างถึง นั้นยังมีข้อขัดแย้งอยู่หลายประการ

ในช่วงเริ่มต้นของคริสต์ศตวรรษที่ 20 จำนวนประชากรม้งในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มขึ้นจากจำนวนไม่กี่พันคนถึง ประมาณ 60,000 คน ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่ในเขตภูเขาสูงทางเหนือของประเทศเวียดนามและลาว มีบางส่วนของอาศัยอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย ม้งกลุ่มนี้เป็นพวกที่อพยพ มาหลังจากยูเนียนผ่านมาทางพรมแดนพม่า

โดยทั่วไปแล้วหมู่บ้านของเผ่าม้งจะตั้งอยู่ในระดับความสูงโดยเฉลี่ย ประมาณ 3,000-5,000 ฟุตจากระดับน้ำทะเล หมู่บ้านของชาวม้งส่วนใหญ่จะมีขนาดเล็ก ยากจน แต่ดำรงอยู่อย่างพอเพียงและสามารถพึ่งตนเอง ได้ ทั้งยังมีความเข้มแข็งในการปกครองตนเอง

สงครามอันยาวนานในประเทศลาว ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็น อยู่ของชนเผ่าม้งเป็นอย่างมาก ผู้ชายจำนวนมากต้องจากครอบครัว ไปเป็นนักรบ มีไม่น้อยที่ต้องอพยพครอบครัวตามสามีไปอยู่ในเขตลี้ลับ บางหมู่บ้านจึงเหลือคนอยู่ไม่มากนัก สงครามนำความหายนะมาสู่ชีวิตและ ครอบครัวและทำให้ชาวม้งจำนวนมากประสบชะตากรรมที่เลวร้าย คนม้ง จำนวนนับพันคนต้องอพยพหนีสงคราม บางส่วนก็เข้าไปอยู่ในความคุ้มครอง ของกองทัพที่ขึ้นอยู่กับรัฐบาลสหรัฐอเมริกา และได้อพยพไปอยู่ในประเทศ สหรัฐอเมริกาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันผู้อพยพเหล่านี้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ ดีขึ้น ได้รับสัญชาติเป็นคนอเมริกัน ลูกหลานของพวกเขาได้รับการศึกษา ที่ดี มีงานทำที่มั่นคง

ม้งเป็นชนเผ่าที่ชอบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม สังคมของเผ่าม้งพัฒนาการ และสร้างขึ้นมาจากการต่อต้านการกดขี่ครอบงำและการโยกย้ายหาที่ทำกิน ในภาวะการณ์เช่นนี้การอยู่รอดของสมาชิกในฐานะปัจเจกก็คือการอยู่รอด ของกลุ่ม ดังนั้นคนม้งจึงสนใจความอยู่รอดของกลุ่มก่อนความอยู่รอดของ สมาชิกในฐานะปัจเจก ในวิถีของชนเผ่าม้งบุคคลเป็นเจ้าของครอบครัว และ ครอบครัวเป็นเจ้าของวงศ์ตระกูล และตระกูลก็เป็นเจ้าของคนเผ่าม้ง คนม้ง จะใช้คำว่า “เรา” เรียกชื่อตระกูลของตน ครอบครัวของตนและอัตลักษณ์ ของพวกเขา เป็นเรื่องธรรมดาที่คนม้งจะพูดว่า “ครอบครัวของเรา”

หรือ “ตระกูลของเรา” ดังนั้น ครอบครัวจึงเป็นหน่วยพื้นฐานที่สำคัญที่สุดใน วัฒนธรรมของชนเผ่าม้ง ครอบครัวเป็นหน่วยที่ช่วยในการผลิต การบริโภค การขัดเกลาทางสังคม และการควบคุมสังคม ถึงแม้ว่าจะมีสายตระกูลต่างๆ อยู่มาก แต่สมาชิกส่วนใหญ่ในแต่ละตระกูลก็มักจะเกี่ยวดองเป็นเครือญาติ กัน ต่างมีสายสัมพันธ์และคอยช่วยเหลือเกื้อกูลกันอันกลายเป็นลักษณะทาง สังคมและวัฒนธรรมของเผ่าม้ง

ปัจจุบันชนเผ่าม้งใน สปป.ลาวส่วนใหญ่จะหันมานับถือศาสนาคริสต์ แต่ในวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นชาวม้งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่นับถือผีและบูชา บรรพบุรุษ (Animism and ancestral worship) อย่างเคร่งครัด ชาวม้งเชื่อ ว่ามีผีและอำนาจลึกลับอยู่ทั้งในบ้านและในป่า เช่น ไนถ้ำ ก้อนหินใหญ่ ในหนองบึงและสถานที่ธรรมชาติทุกแห่งหน ผีและอำนาจลึกลับเหล่านี้ สามารถให้ทั้งคุณและโทษต่อชีวิตของผู้คน และเนื่องจากคนธรรมดาไม่ สามารถติดต่อสื่อสารกับผีหรืออำนาจลึกลับ จึงจำเป็นต้องอาศัยหมอผี เป็นจริง หมอผีทำหน้าที่ทั้งติดต่อกับจิตวิญญาณศักดิ์สิทธิ์และรักษาโรค ภัยไข้เจ็บ การรักษาของหมอผีอาจรวมไปถึงการรักษาโดยยาสมุนไพร ประกอบพิธีเช่นบวงสรวง ในกรณีที่อาการป่วยนั้นหนักและรุนแรง หมอผี จะทำพิธีติดต่อกับจิตวิญญาณเพื่อหาสาเหตุของโรคซึ่งส่วนมากเชื่อว่าเกิด จากการกระทำของจิตวิญญาณที่มองไม่เห็น พิธีกรรมนี้ประกอบด้วยหลาย ขั้นตอน

ส่วนการนับถือบรรพบุรุษนั้น คือระบบความเชื่อที่เห็นว่า ทั้งบรรพ บุรุษที่ล่วงลับไปแล้วกับลูกหลานที่ยังอยู่ต่างมีความเกี่ยวข้องกันและกัน ชาวม้งเชื่อว่า วิญญาณของบรรพบุรุษยังคงมีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ และความผาสุกของลูกหลาน และลูกหลานจะต้องคอยดูแลจัดหาอาหาร และประกอบพิธีกรรมด้วยความนับถือ เมื่อพวกเขาตายไปแล้ววิญญาณของ พวกเขาจะกลับไปยังดินแดนของบรรพบุรุษ ดังนั้นบรรพบุรุษจึงมีความสำคัญ

มาก เพราะสามารถรับหรือไม่รับวิญญานของผู้ตายไปยังดินแดนดังกล่าว เมื่อพิจารณาในมิติทางสังคม วิถีปฏิบัติเช่นนี้ ช่วยให้ระบบครอบครัวและความสัมพันธ์ในครอบครัวมีความเข้มแข็งและเป็นไปอย่างเหมาะสม ทำให้เกิดระบบอาวุโส คือผู้ที่มีอายุอ่อนกว่าจะให้ความเคารพผู้ใหญ่ และผู้อาวุโสก็มีความไว้วางใจผู้ที่อ่อนกว่า การนับถือและกราบไหว้บรรพบุรุษ กล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้อัตลักษณ์ของชนเผ่าม้งมีความมั่นคงเป็นอย่างมาก

มิตครอบครัวในนิทานพื้นเมืองม้ง

นิทานพื้นเมืองม้งก็เช่นเดียวกับนิทานพื้นเมืองในกลุ่มวัฒนธรรมอื่นๆ ที่ได้สะท้อนให้เห็นมิติทางสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง ในหนังสือนิทานพื้นเมืองม้งที่จัดพิมพ์โดยสถาบันค้นคว้าวิจัยทางภาษาและการสื่อสาร สว.ปด.ใจ ล่อเปี้ยะยาว และกิโยกิ ยาสุย (2546) ได้จัดแบ่งประเภทของนิทานพื้นเมืองม้งโดยคร่าวๆ ไว้ 4 กลุ่มด้วยกันคือ เรื่องเล่าเกี่ยวกับสัตว์ เรื่องมหัศจรรย์ (ธรรมชาติ) เรื่องสังคมและเรื่องอื่นๆ แต่ที่พบมากที่สุดคือเรื่องในกลุ่มสังคม หรือเรื่องแนวชีวิตครอบครัว ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะชาวม้งให้ความสำคัญกับครอบครัวและวงศ์ตระกูลเป็นพิเศษ อาจกล่าวได้ว่านิทานพื้นเมืองม้ง ได้นำเสนออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ประการหนึ่งคือ ความเป็นคนของครอบครัวและวงศ์ตระกูล

ความเป็นคนของครอบครัวและวงศ์ตระกูล หมายถึงการให้ความสำคัญแก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูลเป็นอย่างมาก ในบรรดานิทานทั้งหมดที่นำมาศึกษา นิทานที่อยู่ในกลุ่มเรื่องเล่าด้านสังคม หรือนิทานชีวิตมีจำนวนมากที่สุด นิทานกลุ่มนี้ ส่วนใหญ่จะมีโครงเรื่องเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวและวงศ์ตระกูล ไม่ว่าจะความสัมพันธ์นั้นจะดีหรือร้ายก็ตาม การที่นิทานของชนเผ่าม้งมีเรื่องราวเกี่ยวกับครอบครัวมากกว่านิทานประเภทอื่น แสดงให้เห็นว่าครอบครัวเป็นหน่วยทางสังคมที่คนม้งให้ความสำคัญ นิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวและความสัมพันธ์ของคนใน

ครอบครัว มีจำนวนถึง 18 เรื่อง จากทั้งหมด 22 เรื่อง ดังตาราง

ตาราง 1 แสดงนิทานพื้นเมืองม้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัว

เรื่อง	ประเด็นที่เกี่ยวกับครอบครัว
1. ลูกไฟใจถ่อย	ความขัดแย้งระหว่างแม่ผู้ลูกสะใภ้
2. นางหวาไปเฮียน	การเลือกคู่ครองให้ลูกของตัวเอง
3. แมวไถนา	ความเชื่อโชคลางที่เกี่ยวกับความอยู่รอดของครอบครัว
4. ท้าวกำพรอย	ความขัดแย้งระหว่างเครือญาติ
5. งูสร้างกำ	ความเชื่อโชคลางที่เกี่ยวกับความอยู่รอดของครอบครัว
6. โจนสองคน	ความไม่ซื่อสัตย์ของภรรยาต่อสามี
7. กำพรอยและลิง	ความขัดแย้งระหว่างพี่ชายพี่สะใภ้กับน้องชาย
8. ท้าวกราลา	การแต่งงานระหว่างพี่สะใภ้ที่เป็นหม้ายกับน้องสามีตามจารีตของชนเผ่า
9. ท้าวย้อและแม่ฮ้าง	ความไม่ซื่อสัตย์ของภรรยาต่อสามี
10. ท้าวกำพร้าวและคันทาก	การเลือกคู่ครองของคนหนุ่มสาว
11. ท้าวนางย้อ	การจัดการเลือกคู่ครองและแต่งงานให้กับลูกสาว
12. ชายซี้ค่าน	การเลือกคู่ครองการแต่งงาน การสร้างฐานะ
13. อ้ายและน้องสาว	ความรักและความผูกพันระหว่างพี่น้องแม้จะอยู่ต่างภพกัน

เรื่อง	ประเด็นที่เกี่ยวกับครอบครัว
14. เจ้าชีวิตดาตัง	ปัญหาระหว่างเมียน้อย เมียหลวง แม่เลี้ยง และลูกเลี้ยง
15. ท้าวหนองข้อยและนางเยอ	ความรักและการต่อสู้อุปสรรคเพื่อได้มาใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันเพื่อสร้างชีวิตครอบครัว
16. ท้าวย้อย	ความรักความผูกพันระหว่างพ่อกับลูก
17. ท้าวท้อเซ็ง	ปัญหาครอบครัวเพราะฝ่ายชายมีเมียหลายคน
18. สาวนอและบ่าวซิมา	ความขัดแย้งระหว่างเมียน้อย เมียหลวง แม่เลี้ยง ลูกเลี้ยง

ประเด็นเกี่ยวกับครอบครัวในนิทานเหล่านี้ แสดงถึงความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว เครือญาติทั้งความสัมพันธ์ในทางที่ดี และความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดปัญหาข้อขัดแย้ง เรื่องราวในครอบครัวจึงมีทั้งเรื่องดีและเรื่องร้าย นิทานบางเรื่องไม่ได้กล่าวเฉพาะความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวเท่านั้น แต่ยังมีเครือญาติ เช่น ลุง ป้า น้า อา เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ดังตัวอย่างเช่นในเรื่อง **ท้าวหนองข้อย** ที่ท้าวหนองข้อยเดินทางไปเมืองสวรรคตเพื่อแต่งงานกับนางเยอ แม้ว่าในชั้นต้นพ่อแม่ของนางเยอจะยินยอมแล้วก็ตาม แต่การแต่งงานก็ไม่สามารถดำเนินต่อไปได้ ต้องรอให้ลุงที่มาจากเมืองไกลเห็นด้วยเสียก่อน หรือในเรื่อง **ท้าวท้อเซ็ง** ที่ตัวละครเอกคือท้าวท้อเซ็งไปช่วยเหลือพี่ๆ ที่เกิดจากแม่เลี้ยงทั้งแปดคน ก็ได้รับมอบหมายให้ไปนำผู้เป็นอาที่ยกขี้จับไปเป็นเมียกลับคืนมา กรณีดังกล่าวทำให้เห็นว่าคนมั่งมีสายสัมพันธ์ที่แน่นหนาในหมู่เครือญาติ เรื่องราวของคนในครอบครัวต้องอยู่ในความรับรู้ของเครือญาติด้วย การที่คนมั่งมีให้น้ำหนักเนื้อหาของนิทานในประเด็นเกี่ยวกับครอบครัว แสดงให้เห็นว่าเรื่องครอบครัวนั้นอยู่ในจิตสำนึกของคนมั่ง และนิทานก็เป็นพาหนะอย่างหนึ่งในการแสดงออกถึงจิตสำนึกดังกล่าว

จากการศึกษาสามารถจำแนกมิติของครอบครัวที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองม้ง ได้ดังนี้

1. การเคารพบรรพบุรุษ

สังคมเผ่าม้งให้ความสำคัญแก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูลตั้งที่กล่าวมาแล้ว ดังนั้นจึงให้ความสำคัญกับถือต่อพ่อแม่และบรรพบุรุษในฐานะผู้มีพระคุณที่จะต้องทดแทนบุญคุณทั้งในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่และเมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไปแล้ว นิทานหลายเรื่องได้ทำหน้าที่ในการให้แบบอย่างสั่งสอนเรื่องความกตัญญู ดังเช่นที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **เจ้าชีวิตดาตัง** ซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายนิทานพื้นบ้านเรื่อง **นางสิบสอง** ของไทย กล่าวถึงบทบาทของลูกชายเจ้าพระยาซึ่งเกิดกับภรรยาคนที่เจ็ดที่ถูกนางยักษ์ใช้อุบายควักลูกตาไปซ่อนไว้ได้มาช่วยเหลือผู้เป็นพ่อให้รอดพ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นของศัตรูและนำดวงตากล้ากลับมาให้แม่และป้าทั้งหก นิทานเรื่องนี้นอกจากจะแสดงให้เห็นถึงความกล้าหาญและยังเป็นตัวอย่างให้เห็นว่า ลูกที่ดีจะต้องตอบแทนช่วยเหลือตอบแทนพระคุณของพ่อแม่

การให้ความสำคัญแก่ครอบครัวและวงศ์ตระกูลยังสะท้อนออกมาให้เห็นในอีกหลายลักษณะ ไม่ว่าจะเป็นจินตนาการเกี่ยวกับโลกอื่น ความเชื่อประเพณีพิธีกรรม ที่เกี่ยวกับชีวิตหลังความตาย

ในประเด็นของจินตนาการเกี่ยวกับโลกอื่น นิทานพื้นเมืองม้งหลายเรื่องได้นำเสนอให้เห็นว่า คนม้งได้สร้างระบบความเชื่อเกี่ยวกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วว่ายังไม่ได้สูญหายไป หรือตัดขาดจากสายสัมพันธ์ของคนในครอบครัวอย่างสิ้นเชิง แต่ได้จากไปอยู่ ณ พื้นที่อื่นที่ไม่ใช่โลกมนุษย์ ซึ่งได้แก่เมืองสวรรคตหรือเมืองนรก ดังนั้นลูกหลานและคนในตระกูลยังมีหน้าที่ที่ต้องดูแลด้วยทำบุญเลี้ยงผีบรรพบุรุษเหล่านั้นอย่างเคร่งครัด นิทานบางเรื่องได้นำเสนอให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมว่า บรรพบุรุษของตนที่อยู่ในเมืองสวรรคตยังมีอยู่ และต้องทำหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมายเช่นเดียวกับตอนที่ยังมีชีวิต ดังปรากฏในเรื่อง **สองอ้ายน้อง** ที่เล่าถึงเหตุการณ์ที่ท้าวกอลิตติดตามไป

หาห้องสาวที่มีฝีมืออยู่บนเมืองสวรรคต ขณะที่อยู่ในเมืองสวรรคตเขาได้พบพ่อแม่ของตนด้วย เมื่อแม่เห็นกอลิ ก็สั่งให้เขากลับลงมาเมืองมนุษย์และให้ทำบุญเลี้ยงผีให้ดวงวิญญาณของแม่ด้วย การสร้างระบบความเชื่อเช่นนี้ขึ้นมา จึงทำให้คนมั่งได้มีประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับการเลี้ยงผีบรรพบุรุษ การเลี้ยงผีนี้จะกระทำเป็นประจำและในเวลาว่างงานพิธีที่สำคัญๆ เช่นการแต่งงาน ซึ่งเท่ากับว่า แม่บรรพบุรุษจะล่องลับไปแล้วก็ตาม แต่เมื่อลูกหลานหรือคนในวงศ์ตระกูลมีกิจกรรมสำคัญๆ ก็จะต้องส่งสัญญาณให้วิญญาณของเหล่าบรรพบุรุษได้รับรู้และมีส่วนร่วมด้วย

2. การแต่งงาน

การแต่งงาน หรือ “การแต่งงาน” เป็นพิธีกรรมที่สำคัญในวัฒนธรรมม้ง เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตครอบครัวและสายตระกูลซึ่งเป็นสิ่งที่ชาวม้งให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยปกติแล้วการแต่งงานจะเริ่มต้นด้วยการเลือกคู่ครอง ซึ่งในนิทานพื้นเมืองม้งได้กล่าวถึงการเลือกคู่ครองให้เห็นในสองลักษณะ ลักษณะแรกคือการเลือกคู่ครองที่กำหนดโดยพ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ในครอบครัว กับการเลือกคู่ครองโดยหนุ่มสาวสามารถเลือกได้ด้วยตนเอง

การเลือกคู่ครองโดยผู้ใหญ่ในครอบครัวเป็นคนกำหนดนั้น จะปรากฏในกรณีของการแต่งงานในครอบครัวของชนชั้นสูง หรือชนชั้นของผู้ปกครอง ซึ่งได้แก่เจ้าพระยาเป็นส่วนใหญ่ การแต่งงานในครอบครัวของเจ้าพระยาจะเริ่มต้นด้วยการที่เจ้าพระยาซึ่งเป็นผู้ปกครองจะจัดการให้มีการเลือกคู่ครองให้กับบุตรของตน ส่วนมากจะเป็นบุตรสาว ซึ่งในนิทานม้งมักจะเรียกเหมือนๆ กันในแทบทุกเรื่องว่า “นางเยอ” การเลือกคู่ในลักษณะนี้ จะเป็นการเฟ้นหาผู้ที่มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดสำหรับมาเป็นเหย อนันได้แก่ ความฉลาดหลักแหลม ความกล้าหาญ ความสามารถในการสู้รบหรือแก้ปัญหาต่างๆ ในการเลือกคู่ นั้น ส่วนใหญ่จะมีการจัดงานบุญและให้มีการประลองระหว่างชายหนุ่มที่มีความประสงค์จะเข้ามาเป็นคู่ครองของฝ่ายหญิง ทั้งการประลองด้วยการใช้สติปัญญาและการทดสอบความสามารถ เช่น ในเรื่อง

ท้าวกราลา มีเนื้อหาบางตอนกล่าวถึงพิธีเลือกคู่ว่า

...มีผู้หญิง พะยาก่อเอ็นทั้งหมดชาวบ้านมา พ้อมทั้งก้าวจุดปะสงว่า มื้อนี้ข้อยขอเปิดงานบุญ เพราะว่าเป็นบ้านลูกสาวของข้อยจะแต่งงานแล้ว เพราะฉะนั้นข้อยจึงเชิญชวนชาวบ้านชาวเมืองมา ฮ่วมงานบุญนี้อย่างยิ่งใหญ่มะโหลาน เช้ามือนั้นงานบุญหาก่อดำเนินไปได้ไยละหนึ่ง ผุ่งคนยังเมาหมักานนำหลิ่น ทันใดนั้นมီးเสียวโตหนึ่งก่อบินเจิตลงมาจากบเอาผ้าคำที่ลูกสาวหล่าของพะยามาปกหัวไปจับอยู่หน้าผาที่สูงชัน ลูกสาวของพะยาอุก้องที่สุด บ่ม่วนบ่ชิ่งต้องงานบุญเลย นางจึงหนีเมื่อเฮือน เมื่อเห็นแนวนั้น พะยาจึงเว้าว่า ถ้าผู้ใดสามาตไปเอาผ้าคำอยู่ผาหินมาได้ ผู้นั้นแมนลูกเขย ผุ่งชนทั้งเมืองต่างก่อสะแดงลิตเตดความกำห่านของตน แต่บ่มิไผสามาตขึ้นผาหินไปเอามาได้...

(ส.วงปัดใจ และกีโยโก ยาสุย, 2546ข : 98)

การจัดพิธีเลือกคู่ของเจ้าพระยา นอกจากจะเป็นการเฟ้นหาชายที่เหมาะสมจะเป็นเหยแล้ว บางครั้งยังมีจุดประสงค์เพื่อค้นหาผู้ที่เป็นเหยที่แท้จริงของตน ในกรณีที่ลูกสาวเกิดตั้งท้องโดยไม่รู้ที่มา ดังเช่นที่ปรากฏในนิทานเรื่อง **ชายขี้ค้ำ** ที่ลูกสาวพระยาท้องและมีลูกชายขึ้นมาเพราะไปกินปลาที่ล้างด้วยน้ำปัสสาวะของชายขี้คร้าน เจ้าพระยาประกาศว่าหากเด็กเข้าไปกอดชายคนใด ชายคนนั้นคือพ่อของเด็ก และจะยกลูกสาวกับหลานให้ แม้ว่าจะมีผู้ชายทั้งเมืองมาให้เลือก แต่เด็กน้อยกลับไม่เลือกใคร ภายหลังทหารจึงไปนำตัวชายขี้คร้านมาให้เลือก ปรากฏว่าเด็กน้อยคลานเข้าไปหาและให้ชายขี้คร้านอุ้ม เจ้าพระยาจึงยกลูกสาวและหลานชายให้กับชายขี้คร้านในที่สุด

การเลือกคู่ครองในลักษณะที่สอง คือการเลือกโดยที่หญิงชายสามารถเลือกคู่ได้ตามใจชอบ ถือเป็นลักษณะเด่นที่สำคัญที่นิทานพื้นเมืองม้งได้นำเสนอ ดังปรากฏในนิทานเรื่องกำพร้าวและคันทาก เรื่อง *ท้าวหงษ์* เรื่อง *สองอ้ายน้อง* เรื่อง *นางหว่าไปเฮียน* เป็นต้น ในนิทานเหล่านี้ตัวละครไม่ว่าหญิงหรือชายที่มีโอกาสได้พบกันในสถานการณ์ต่างๆ เช่น ในงานบุญรื่นเริง เมื่อชอบพอกันแล้วก็สามารถตัดสินใจเลือกคู่ได้ตามที่ตนต้องการ จากนั้นจึงค่อยไปบอกพ่อแม่ให้จัดการแต่งงานให้ หรือในบางครั้งก็อาจไปอยู่ร่วมกันเลยก็ได้ แสดงให้เห็นว่าในวัฒนธรรมชาวม้งแม้ว่าจะเป็นสังคมจารีตประเพณีและมีค่านิยมถือชายเป็นใหญ่ แต่ผู้หญิงก็มีอิสระในการเลือกคู่ครองได้

ในนิทานเรื่อง *ท้าวกำพร้าวและคันทาก* กล่าวถึงนางคันทาก¹ ซึ่งเป็นลูกสาวพระยานาคปลอมตัวมาดักพบท้าวกำพร้าวในขณะที่เดินทางไปเรียนหนังสือ นางประกาศว่าตนเองคือคู่ครองของท้าวกำพร้าว แม้ว่าท้าวกำพร้าวจะปฏิเสธอย่างไรก็ตาม นางคันทากก็ยังยืนยันว่านางจะเลือกกำพร้าวเป็นสามีเท่านั้น ส่วนนิทานเรื่อง *ท้าวหงษ์* ที่กล่าวถึงท้าวหงษ์ผู้ร้างเมียมาแล้วเก้าคน เดินทางไปเมืองสวรรคตเพื่อไปพบนางเยอหญิงผู้ร้างผัวเก้าคนเพื่อขอแต่งงาน ก็แสดงให้เห็นว่าหญิงชายที่มีประสบการณ์ในการแต่งงานมาก่อน ยังมีอิสระในการตัดสินใจเลือกคู่ครองด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม ฝ่ายหญิงคือนางเยอในเรื่องนี้ เมื่อตกลงใจรักท้าวหงษ์แล้วก็นำเรื่องราวไปปรึกษาพ่อแม่ เมื่อพ่อแม่เห็นสมควรในทั้งสองแต่งงานกันที่สุดในที่สุด

สิ่งที่น่าสนใจประการหนึ่งในประเพณีการแต่งงานของชาวม้งคือหญิงร้างผัวและชายร้างเมีย (แม่หม้าย-พ่อหม้าย) เป็นบุคคลที่สังคมให้การยอมรับ ยิ่งร้างผัวร้างเมียหลายครั้งก็ดูเหมือนจะได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับมากขึ้น ดังปรากฏในนิทานเรื่อง *ท้าวอ้อและแม่ฮ้าง*² ที่ท้าว

อ้อซึ่งร้างเมียมาแล้วเก้าคน ได้มาอยู่กับนางปุดงที่ร้างผัวมาแล้วเก้าคน

...แต่ก็แต่ก่อน มีแต่คนล้อซาท้าวอ้อปากเปี้ยวชายผู้งามกว่าผอยู่เมืองจีนเบื้องหลัง ที่ฮ้างเมียไปแล้วเก้าคน และได้ยินเสียงลือนามแม่ฮ้างนางปุดงยิงที่งามล้ำเลิศอยู่เมืองจีนเบื้องหลังที่ฮ้างผัวเก้าคน แม่ฮ้างปุดงได้ยินแต่ชื่อเสียงดังดังของท้าวอ้อ และท้าวอ้อก็ได้ยินแต่ลือชื่อนางถึงความงามของนาง พวกเขาทั้งสองต่างคนก็ต่างลือชื่อเสียงเรียงนามเชิงกันและกัน จึงไปชอกหากันเพื่อหวังอยู่ร่วมกัน...

(ส.วงปัดใจ ล่อเปี้ยะยาว และกิโยโก ยาสุย, 2546 : 125)

จะเห็นได้ว่า หญิงและชายที่เป็นหม้ายมาหลายครั้ง มีประสบการณ์ในชีวิตการแต่งงานมาก่อน มีอิสระเสรีที่จะเลือกคู่ได้ตามใจชอบ ในนิทานเรื่องนี้ทั้งท้าวอ้อและนางปุดงต่าง ตกลงใจมาอยู่ร่วมกันโดยไม่ต้องแต่งงาน ดูเหมือนในวัฒนธรรมม้งจะมีค่านิยมยกย่องพ่อหม้าย แม่หม้ายว่าเป็นคนที่มีเสน่ห์ และมีชื่อเสียง มีรูปร่างงาม จึงทำให้มีคนอื่นสนใจสามารถแต่งงานได้หลายครั้ง

ในนิทานเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่องจะเห็นได้ว่าทั้งหญิงและชายมีอิสระที่จะเลือกคู่ครองได้ตามใจชอบ เช่นเรื่อง *นางหว่าไปเฮียน* นางหว่าสามารถเลือกที่จะรักผู้ชายได้โดยไม่ต้องปรึกษาพ่อแม่ แต่ฝ่ายชายกลับต้องแต่งงานกับหญิงสาวที่พ่อแม่เลือกให้ แต่ในบางครั้งผู้หญิงก็ไม่สามารถตัดสินใจได้อย่างอิสระ ดังในกรณีของหญิงหม้ายสามี่ตายที่อยู่ในครอบครัวที่มีน้องชาย จะต้องแต่งงานกับน้องชายของสามี่ตามประเพณีปฏิบัติที่สืบกันมา ดังที่ปรากฏในนิทานเรื่อง *ท้าวกราลา* ซึ่งเป็นเรื่องของท้าวกราลากับพี่สะใภ้ผู้เป็นม่าย ที่ถูกพ่อและญาติพี่น้องให้แต่งงานกับพี่สะใภ้ ตามประเพณีของชาวม้งที่ว่าในครอบครัวใดก็ตาม เมื่อสามี่ตายไปลูกสะใภ้ใน

¹ คางคก

² แม่หม้าย

ครอบครัวนั้นจะตกเป็นสมบัติของน้องชาย พ่อแม่และญาติพี่น้องจัดพิธีแต่งงานให้ใหม่ แม้ว่าฝ่ายหญิงจะเต็มใจหรือไม่ก็ตาม ประเพณีนี้เป็นสิ่งที่ชาวม้งถืออย่างเคร่งครัด เพราะให้ความสำคัญแก่ความผูกพันของคนในวงศ์ตระกูลเดียวกัน

ในนิทานเรื่องนี้นอกจากจะสะท้อนให้เห็นจารีตประเพณีในเรื่องนี้แล้วยังชี้ให้เห็นการแข็งขันต่อต้านประเพณีดังกล่าวจากฝ่ายลูกสะใภ้ด้วย แม้ว่าไม่สามารถจะปฏิเสธกฎเกณฑ์ดังกล่าวได้ แต่นางก็ใช้ปัญญาในการต่อรองและกำหนดเงื่อนไขว่า ต้องให้ทำวกรลาเดินทางไปค้าขาย หากทำวกรลารู้จักทำมาค้าขาย นางจึงยอมแต่งงานด้วย ทำวกรลาออกเดินทางไปค้าขายหลายครั้งแต่ไม่ประสบความสำเร็จ พี่สะใภ้จึงสามารถเอาชนะโดยไม่ต้องแต่งงานกับน้องชายของสามี การที่พี่สะใภ้สามารถเอาตัวรอดจากจารีตดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่า ผู้ที่จะสมควรแต่งงานเป็นผู้นำครอบครัวนั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถในทางใดทางหนึ่ง ในเรื่องนี้ทำวกรลาไม่อาจแสดงความสามารถในการค้าขายให้เห็นประจักษ์ได้ จึงไม่สมควรแต่งงานกับพี่สะใภ้

นิทานพื้นเมืองม้งที่กล่าวถึงประเพณีการแต่งงาน ได้แสดงให้เห็นว่า ชาวม้งจะเตรียมงานอย่างยิ่งใหญ่ มีการเลี้ยงและการละเล่นต่างๆ ถ้าเป็นผู้ที่มีฐานะดี เช่น พระยาก็จะจัดงานอย่างใหญ่โตกินเวลาหลายวัน ดังเช่นในนิทานเรื่อง *ทำวกรลา* ที่กล่าวถึงทำวพระยาจัดงานบุญใหญ่เพื่อแต่งงานลูกสาว จึงได้เชิญชนชาวบ้านชาวเมืองมาร่วมงานอย่างยิ่งใหญ่ สำหรับชาวบ้านทั่วไปก็จะมีการจัดงานเลี้ยง เชิญคนในตระกูลและเครือญาติมาร่วมกินเลี้ยงอย่างยิ่งใหญ่เช่นกัน ดังที่กล่าวถึงในนิทานเรื่อง *ท้าวหงษ์* ไว้ตอนหนึ่งว่า

...นับแต่นั้นมา พ่อของนางเยอจึงตกลงมอบลูกสาวให้ท้าวหงษ์ การจัดงานต้องให้พวกเขาทั้งสองนั้น พี่น้องทั้งหลายมา

อย่างคับถ้วน จึงชำหุชำไก่สะหลองได้สามมือสามคืนอย่างสมเกียรติและยิ่งใหญ่ ซึ่งพวกเขาต่างคนต่างก็คิดว่า นับตั้งแต่นั้นไป พวกเขาจะเป็นคู่ครองตลอดกาล...

(ส.วงปัดใจ ล่อเปี้ยะยาว และกิโยโก ยาสุย, 2546ข : 125)

ประเพณีการแต่งงานจะเสร็จสิ้นสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อมีการส่งตัวเจ้าสาวไปยังบ้านเจ้าบ่าว แต่การส่งตัวนี้จะต้องรอให้ได้รับความเห็นชอบจากญาติผู้ใหญ่ทุกคนเสียก่อน ในเรื่อง *ท้าวหงษ์* แม้ว่าพ่อแม่ของเจ้าสาวจะจัดพิธีแต่งงานให้อย่างสมเกียรติก็ตาม แต่ก็มีอุปสรรคเกิดขึ้น เนื่องจากลุงของนางเยอคนหนึ่งได้คัดค้านการมอบตัวเจ้าสาวให้เจ้าบ่าว เพราะลุงซึ่งเป็นยักษ์อยากกินหลานเขย จึงได้ออกความเห็นให้มีการทดสอบความสามารถหลานเขยเสียก่อน หากท้าวหงษ์ ชนก็จะได้นางเยอไปครอง แต่ถ้าแพ้กี้จะถูกลุงจับกินเป็นอาหาร ท้าวหงษ์เสียใจมากจึงมาปรึกษากับเมียนางเยอจึงไปขอความเห็นจากญาติที่เป็นอาอีกคนหนึ่ง แต่อาไม่สามารถช่วยได้ ท้าวหงษ์จึงจำใจต้องเข้าทดสอบความสามารถ จนกระทั่งพระยาเถนต้องลงมาให้ความช่วยเหลือ ท้าวหงษ์จึงชนะการทดสอบและได้นางเยอมาเป็นเมียในที่สุด

3. ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว

ชาวม้งจะให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวเป็นอย่างมาก นิทานหลายเรื่องจึงได้ทำหน้าที่ปลูกฝังให้คนในครอบครัวมีความรัก ความผูกพันกัน โดยเฉพาะความรักระหว่างพี่น้องซึ่งถือเป็นคุณธรรมที่ได้รับการเน้นย้ำ นิทานพื้นเมืองม้งจะนำเสนอทั้งตัวอย่างที่ดีของพี่น้องที่มีความรัก ความผูกพัน กับตัวอย่างในด้านตรงข้ามที่พี่น้องไม่รักกัน นิทานที่นำเสนอคุณธรรมในด้านนี้ได้แก่ เรื่องสองอ้ายน้อง เรื่องกำพรายและลิงเรื่องแมวไถนา เรื่องกำพรว้า

นิทานเรื่อง *สองอ้ายน้อง* (สองพี่น้อง) เป็นนิทานที่สอนในเรื่องของ

ความรักระหว่างพี่น้อง แสดงให้เห็นตัวอย่างของความรักและความผูกพันระหว่างพี่น้อง ที่กล่าวถึงสองพี่น้องชายหญิงที่ถูกพี่ชายคนโตขับไล่ให้ออกไปทำไร่อยู่ในป่านอกหมู่บ้าน วันหนึ่งน้องสาวหายไปพร้อมกับรอยเท้าหมูป่า เมื่อพี่ชายออกติดตามก็ไปพบว่าน้องสาวได้ไปเป็นเมียของหมูป่า ซึ่งเป็นเทพในเมืองสวรรค์ พี่ชายต้องฝ่าฟันอุปสรรคมากมายเพื่อติดตามน้องสาวด้วยความเป็นห่วง น้องสาวก็คอยช่วยเหลือให้คำแนะนำ จนพี่ชายกลับมาเมืองมนุษย์ได้อย่างปลอดภัย ส่วนนิทาน 3 เรื่องหลัง คือแมวโกนากำพรายและสิง ท้าวกำพร้าว ให้ตัวอย่างด้านตรงข้าม ที่ให้เห็นว่า ความเกลียดชังและอิจฉาริษยาระหว่างพี่น้องทำให้เกิดผลเสียอย่างไรบ้าง

นอกจากให้ความสำคัญแก่ความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องแล้ว นิทานพื้นเมืองม้งยังนำเสนออีกว่าสามีภรรยาไม่ควรจะมีความรักและความซื่อสัตย์ต่อกัน ดังเช่นในนิทานเรื่อง *โจรสองคน* (โจรสองคน) ที่เมียนอกใจสามีลักลอบเป็นชู้กับชายอื่น โดยไม่คิดว่าผัวจะล่วงรู้ความลับ วันหนึ่งผัวทราบข่าวลวงหน้่าว่าจะมีโจรมาปล้น จึงออกอุบายให้โจรตายใจว่าจะเอาสมบัติใส่ไว้ในหีบ แต่ผัวกลับฆ่าชายชู้และเอาศพใส่ไว้ในหีบใบนั้น เมื่อโจรมาปล้นจึงขโมยหีบใส่ศพไป เพราะคิดว่าเป็นหีบใส่สมบัติ

ในนิทานเรื่อง *ท้าวย้อยและแม่ฮ้าง* (ท้าวย้อยและแม่หม้าย) กล่าวถึงสองผัวเมียคือท้าวย้อยและนางปุตงหญิงหม้ายร้างผัวเก่าคนได้มาแต่งงานกัน ต่อมาท้าวย้อยคิดจะลงใจนางปุตงว่าจะซื่อสัตย์ต่อตนเองหรือไม่ จึงแกล้งทำเป็นป่วย นางปุตงเกิดเบื่อหน่ายผัวจึงเอาแต่ไปเที่ยวเล่นตามงานเลี้ยง ท้าวย้อยจึงปลอมตัวเป็นชายหนุ่มไปสอดแนม ท้าวย้อยอ้างกับนางปุตงว่าเป็นลูกเจ้าพระยา แต่นางปุตงจำผัวของตัวเองไม่ได้ จึงมีใจต่อชายหนุ่มคนนั้น และคิดจะได้อาเป็นสามี ต่อมานางปุตงจึงรู้ความจริงว่าชายหนุ่มคนนั้นคือผัวของตนเอง นางจึงให้สัญญาว่าจะรักแต่ท้าวย้อยตลอดไป

นิทานทั้งสองเรื่องที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่า ความรักและซื่อสัตย์ต่อกันระหว่างผัวเมียเป็นเรื่องสำคัญ การคิดนอกใจต่อฝ่ายใดฝ่าย

หนึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ดี และอาจได้รับผลร้ายในบั้นปลาย

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวไม่เพียงแต่เป็นความสัมพันธ์ในด้านดีเท่านั้น แต่นิทานพื้นเมืองม้งยังนำเสนอให้เห็นความสัมพันธ์ในทางร้ายควบคู่ไปด้วย การแสดงความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัว มักจะปรากฏในนิทานที่เรียกกันว่า “เรื่องเล่าด้านสังคม” ความขัดแย้งของบุคคลในครอบครัวที่ปรากฏมากที่สุดคือความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวงกับความขัดแย้งระหว่างพี่น้อง เหตุที่นิทานพื้นเมืองม้งนำเสนอประเด็นความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวงมากที่สุด อาจเป็นเพราะผู้ชายม้งมีค่านิยมในการมีภรรยาหลายคน แม้ว่าการมีภรรยาหลายคนจะเป็นเรื่องที่ไม่ผิดจารีตประเพณี แต่ก็ทำให้เกิดปัญหาครอบครัว และความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวง ดังที่ได้ปรากฏในนิทานบางเรื่อง เช่น นางนอกับบ่าวชิม่า เรื่องทำงนงย้อย นิทานเรื่อง *นางนอและบ่าวชิม่า* เป็นตัวอย่างของนิทานที่นำเสนอให้เห็นปัญหาความขัดแย้งของคนในครอบครัวทั้งเรื่องของเมียน้อยกับเมียหลวงและแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง ในนิทานเรื่องนี้กล่าวถึงผู้ชายที่มีเมียสองคนและหลงเมียน้อยจนลืมเมียหลวง บังคับให้เมียหลวงต้องทำงานหนัก ส่วนเมียน้อยกลับมีชีวิตที่สุขสบาย แต่ก็ยังมีความคิดที่จะกำจัดเมียหลวงด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ จนกระทั่งผัวหลงเชื่อและฆ่าเมียหลวงในที่สุด นิทานไม่เพียงแต่กล่าวถึงความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวง แต่ยังชี้ให้เห็นการกดขี่สิทธิสตรีจากสังคมที่ชายเป็นใหญ่ ซึ่งผู้หญิงมักจะไร้สิทธิในการตอบโต้ และกลับต้องยอมรับชะตากรรมอย่างจำนน

ในเรื่อง *เจ้าชีวิตดาตัง* กล่าวถึงเจ้าพระยาที่ชื่อดาตัง ว่ามีเมียทั้งหมด 7 คน ต่อมาได้ถูกนางยักษ์หลอกและบังคับให้เอาตนเป็นเมียอีก นางยักษ์อิจฉาเมียทั้งเจ็ด จึงควักลูกตาของเมียทั้งเจ็ดและส่งไปให้น้องสาวที่ชื่อว่า อีมาเก็บรักษาไว้ ต่อมาลูกชายของเมียคนที่เจ็ดได้ไปเอากลับคืนมา นิทานเรื่องนี้ไม่มีโครงเรื่องคล้ายนิทานเรื่อง *นางสิบสอง* ของไทย แต่ก็แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายเมียหลวงทั้งหมดต่างพลอยได้รับชะตากรรมที่เลวร้ายจากการ

กระทำของเมียน้อยคนเดียว เป็นที่น่าสังเกตุว่า นิทานมังก็เช่นเดียวกับนิทานพื้นเมืองในวัฒนธรรมอื่นๆ ที่มีค่านิยมชายเป็นใหญ่ ตัวละครที่เป็นสามีมักจะใจอ่อนและหลงเชื่อเมียน้อยอย่างไม่มีเหตุผล แม้ว่านิทานเรื่อง*เจ้าชีวิต* *ดาตัง*จะเน้นไปที่พฤติกรรมของลูกชายเมียน้อยที่เจ็ดในฐานะที่เป็นคนกล้าหาญ มีสติปัญญา แต่ก็สะท้อนถึงปัญหาและความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวงได้เป็นอย่างดี ไม่ว่าจะครอบครัวนั้นจะเป็นชนชั้นผู้ปกครองหรือชาวบ้านธรรมดา

โดยปกติแล้ว นิทานที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเมียน้อยเมียหลวง มักจะแสดงให้เห็นว่าเมียหลวงเป็นฝ่ายถูกกระทำจากเมียน้อยอยู่เสมอ แต่ในนิทานเรื่อง *ท้าวท้อเซ่ง* ที่กล่าวถึงพระยาคนหนึ่งซึ่งมีภรรยาถึงเก้าคน กลับแสดงให้เห็นว่าในบางครั้งเมียหลวงก็อาจใช้อำนาจข่มขู่ รั้งแกเมียน้อย ดังเช่น ภรรยาคนที่เก้าของเจ้าพระยา ที่ถูกบรรดาเมียหลวงทั้งแปดพากันขับไล่ให้ไปอยู่ในถ้ำ เพราะนางคลอดลูกแฝดสามคน แต่คนแรกคือท้าวท้อเซ่งมีลักษณะผิดไปจากคนทั้งหลายคือเมื่อเกิดมาก็มีมือข้างหนึ่งถึงง้าวและธนู ส่วนมืออีกข้างถือเป่และถุงพาย หรือถุงใส่ของ จนทำให้เมียน้อยต้องพาลูกๆ ไปใช้ชีวิตอยู่อย่างลำบาก³ อย่างไรก็ตามในนิทานเรื่องนี้ก็ไม่ได้แสดงให้เห็นถึงความโหดร้ายของบรรดาเมียหลวงที่กระทำต่อเมียน้อยมากกว่าที่กล่าวมาแล้ว

นอกจากความขัดแย้งระหว่างเมียหลวงกับเมียน้อยแล้ว นิทานพื้นเมืองมังยังมีบทบาทในการนำเสนอให้เห็นข้อขัดแย้งระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยง ซึ่งโดยปกติแม่เลี้ยงจะเป็นฝ่ายกระทำต่อลูกเลี้ยงด้วยความเกลียดชัง และต้องการกำจัดให้พ้นไปจากชีวิต หรือไม่ในกรณีที่แม่เลี้ยงมีลูกของตนเอง ก็พยายามกระทำทุกอย่างให้ลูกของตนเหนือกว่าลูกเลี้ยง ดังที่พบในนิทานเรื่อง*สาวนอและบ่าวชิม่า* ซึ่งนอกจากจะเป็นเรื่องที่แสดงความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยกับเมียหลวงแล้ว ยังเป็นเรื่องความขัดแย้งระหว่างแม่เลี้ยง

กับลูกเลี้ยงอีกด้วย

ในนิทานเรื่องนี้ เมื่อเมียน้อยกำจัดเมียหลวงได้แล้ว นางจึงมีอำนาจในครอบครัวอย่างเต็มที่ และใช้อำนาจนั้นกลั่นแกล้งลูกเลี้ยงซึ่งถูกมองว่าเป็นคู่แข่งกับลูกสาวของตน เช่น การให้หางนอซึ่งเป็นลูกเลี้ยงกินข้าวกับขี้หมู (ขี้หมู) ส่วนนางเซ่งลูกสาวของตนได้กินอาหารดีๆ ลูกเลี้ยงถูกใช้ให้ทำงานหนัก ในขณะที่ลูกของตนกลับอยู่สบาย หรือเมื่อลูกเลี้ยงได้รับความสนใจจากชายหนุ่มรูปงาม คือท้าวชิม่า แม่เลี้ยงกลับกีดกัน แต่สนับสนุนลูกสาวของตน นิทานเรื่องนางนอกับท้าวชิม่ามีเนื้อหาบางตอนที่คล้ายกับนิทานเรื่องซิลเดอเรลล่า ดังตัวอย่าง

...บ่าวชิม่าเป็นนักเป่าแคนที่เก่งที่สุดก่อนมาเที่ยวคือกัน พอแต่นางนอไปสอด ชิม่าเห็นนางงามกว่ายิ่งสาวผู้อื่นๆ ลาวจึงทั้งเป่าแคนทั้งเดินเข้าไปใ้ๆ นาง แม่ลูกนางเซ่งเห็นนางนอหนุ่มชุดใหม่ๆ มางานบุญ ชำบพอบ บ่าวชิม่าก็หยับเข้าไปอยู่ใ้ๆ นาง ยิ่งเฝ้าให้แม่ลูกนางเซ่งอิดสา พวกเขาจึงต่านางนอว่า อีนอช้เหือด เลือดผืนนี้แม่ของลูกกู เป็นหยั่งมิ่งจึงลักมุ่งมางานบุญ แม่หน้าจึงแก้ให้นางเซ่งหนุ่มทันที่ นางเซ่งช้วนแนวไต่ก็บ่เข้า เพาะเลื้อนน้อยเกินไปหนุ่มบ่ได้...

(ส.วงปัตใจ ล่อเปี้ยะยาว และกโยโกยาสุย, 2546ข : 25)

ในนิทานเรื่องนี้แม่เลี้ยงพยายามทำทุกอย่างเพื่อเอาชนะลูกเลี้ยง แต่ในตอนท้ายนิทานก็แสดงให้เห็นว่าผู้ที่คิดร้ายต่อคนอื่นย่อมได้รับผลกระทบที่ก่อไว้ในที่สุด และคนที่ดีย่อมได้รับสิ่งดีเป็นการตอบแทน

จะเห็นได้ว่า ความขัดแย้งในครอบครัวระหว่างเมียน้อย เมียหลวง แม่เลี้ยงและลูกเลี้ยงนั้น มีสาเหตุใหญ่มาจากค่านิยมมีภรรยาหลายคนของฝ่ายชาย ปัญหาเรื่องเมียน้อยเมียหลวงเป็นการเรื่องของความสัมพันธ์เชิง

³ นิทานเรื่องนี้มีโครงเรื่องบางตอนคล้ายเรื่องสินไซของลาวลุ่ม

อำนาจในครอบครัว การแย่งชิงอำนาจในตำแหน่งภรรยากลายเป็นที่มาของความขัดแย้งและนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงตามมาในที่สุดเรื่องท้าวท้อเซ็ง

นอกจากความขัดแย้งระหว่างเมียน้อย เมียหลวงแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงแล้ว ความขัดแย้งของคนในครอบครัวที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองม้ง คือความขัดแย้งระหว่างพี่กับน้อง ที่มักจะมีสาเหตุมาจากความเห็นแก่ตัวและความไม่เป็นธรรมของพี่มากกว่าน้อง นิทานยังแสดงให้เห็นว่าเมื่อคนในครอบครัวมีความขัดแย้งกันขึ้น ก็จะถูกลงโทษขั้นร้ายแรง โทษที่ว่าคือการขับหรือเนรเทศออกจากครอบครัวให้ไปอยู่ตามลำพัง การเนรเทศคนในครอบครัวเท่ากับว่าเป็นการปฏิเสธความเป็นเครือญาติ หรือตัดขาดจาก “ความเป็นพวกเรา” เมื่อถูกตัดขาดจากความเป็น “พวกเรา” ก็เท่ากับบุคคลผู้นั้นได้กลายเป็น “คนอื่น” ในที่สุด

นิทานพื้นเมืองม้งหลายเรื่องได้นำเสนอเหตุการณ์ดังกล่าว เช่น ในเรื่อง *ท้าวกำพร้าว* ที่ลูกกับป่า คิดจะขับไล่หลานชายกำพร้าวออกจากครอบครัว เพราะรังเกียจที่ต้องรับเป็นภาระเลี้ยงดู เรื่อง *กำพรอยและลิง* ที่พี่ชายและพี่สะใภ้ขับไล่น้องชายจากครอบครัวให้ไปอยู่ตามลำพังในป่า เช่นเดียวกับนิทานเรื่อง *แมวไถนา* ที่พี่ชายและพี่สะใภ้ขับไล่น้องชายกำพร้าวออกจากบ้านให้ไปตกทุกข์ตามลำพัง หรือในเรื่อง *ท้าวท้อเซ็ง* ที่ท้าวท้อเซ็งกับแม่ถูกแม่เลี้ยงทั้งแปดคนขับไล่ให้ออกจากเมือง นิทานได้แสดงให้เห็นว่าเมื่อตัวละครเหล่านี้ถูกตัดขาดจากระบบความเป็นเครือญาติ หรือ การสูญเสียอัตลักษณ์แต่เดิมของตนไป พวกเขาจะมีชีวิตอยู่อย่างไม่มั่นใจ ต้องต่อสู้กับอุปสรรคต่างๆ อย่างยากลำบากเพื่อแลกกับการได้รับการยอมรับให้กลับคืนมาสู่ครอบครัว หรือเพื่อกลับมาอัตลักษณ์แบบเดิม

บทสรุป

การศึกษานิทานพื้นเมืองม้งในประเทศ สปป.ลาวตามแนวคิดของทฤษฎีบทบาทหน้าที่ ได้สะท้อนให้เห็นบทบาทที่เด่นชัดประการหนึ่งว่า นิทานพื้นเมืองม้งมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตและสังคมของชนเผ่าม้ง ในบริบทของวัฒนธรรมในอดีต สารสำคัญของประการหนึ่งที่ได้จากการศึกษานิทานดังกล่าว คือนิทานพื้นเมืองม้งได้สะท้อนให้เห็นมิติเกี่ยวกับครอบครัวอย่างเด่นชัด ซึ่งสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมม้งในอดีต ที่ให้ความสำคัญแก่ครอบครัวและสายตระกูล มิติครอบครัวที่ปรากฏในนิทานพื้นเมืองม้งมีทั้งในเรื่องของการเคารพบรรพบุรุษ การแต่งงาน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวรวมทั้งปัญหาความขัดแย้งของคนในครอบครัว เป็นที่น่าสังเกตว่า ความขัดแย้งส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นคู่ขัดแย้งระหว่างพี่น้อง หญิงชาย เมียน้อย เมียหลวงและแม่เลี้ยงกับลูกเลี้ยงมักจะมีสาเหตุมาจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจและค่านิยมของคนม้งเอง มิติครอบครัวในนิทานพื้นเมืองม้ง ใน สปป.ลาวสื่อให้เห็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ที่ชัดเจนประการหนึ่งของคนม้ง คือการเป็นคนของครอบครัวและวงศ์ตระกูลนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

- กมชนเผ่า. 2548. **บันดาชนเผ่าใน ส ป ป ลาว**. เวียงจันทน์: โรงพิมพ์นันทา
ตุลาต.
- จารุวรรณ เชาว์นาม. 2545. **นิทานพื้นเมืองลาวลักษณะเด่นและความ
สัมพันธ์กับสังคม**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีระพันธุ์ ล.ทองคำ. 2544. **ภาษาของนานาชนเผ่าในแขวงเซกองลาวใต้**.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ส.วงปัดใจ ล่อเปี้ยะยาว และกีโยกี ยาสุย. 2546. **นิทานพื้นเมืองม้ง เล่ม
1-2**. เวียงจันทน์ : สถาบันค้นคว้าวัด ทะนะท่ากะซวงแถลงซ่าว.
- ศิริพร ณ กลาง. 2545. **ชนชาติไทยในนิทาน: แลลอดแวนคติชนและ
วรรณกรรมพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: มติชน.
- Quincy, Keith. 1988. *Hmong: History of a people*. Washington: Eastern
Washington University Press.
- Thomson, Stith. 1977. *Folktale*. California: University of California Press.